

Feltámadás

Magyar Hírlap,
Nemzet
1989. június 16.

A történelem nagy és emlékeztető napjainak reggelén — akár felemelő dátumokra gondolunk, mint március tizenötödike, akár lesújtókra, mint október hatodika — a nemzet nemigen tudhatta, mire ébredt. Most tudjuk, hogy bármint zajlik is le a gyászünnepek — remélhetőleg zavaró mozzanatok nélkül — a mai nap nevezetes napja lesz a szabad Magyarország életének.

Ez a tragikus dátum — az 1956-os dőbbenet után — a múlt évben vésődött be a nemzet tudatába, s bizonyos fokig a nemzetközi közvélemény fogékonyabb köreibé. De a tavalyi évfordulón csupán néhány százan dacoltunk a kemény rendőri tilalmakkal és a gumibotokkal: Nagy Imre három évtized után felbukkant, s a pesti Belváros utcáin végigharsogott neve még lázító jelszónak hatott. Ma százazreket várunk a Hősök terére, az ezernyi koszorú között ott lesz a kormányé és az Országgyűlésé, s a Nagy Imre-perről immár a Legfőbb Ügyészség is hivatalosan megállapította, hogy koncepciók eljárás és politikai gyilkosság volt.

Ez a rendkívüli nap egy nemrég még elképzelhetetlennek tűnt politikai és tömeglélektani folyamat csúcspontjának ígérkezik. Magyarországon a legutóbbi néhány hónap teljes politikai értékrendváltozást hozott. Ami korábban, s nemcsak hivatalosan, érvényesnek számított, az most összeomlott, ami pedig a szó szoros és átvitt értelmében jeltelen gödörbe volt süllyesztve, most piederasztalra kerül.

Ezért mondhatjuk, hogy ez a temetés valójában — politikai és erkölcsi feltámadás. Kivégzett emberek, eltiport eszmények és egy levert forradalom feltámadása. Ez a régen várt és feledhetetlen június tizenhatodika az igazságtevés és az igazságadás napja. Egy sötét árnyakkal teli korszak vége, és — így reméljük — egy boldogabb idő kezdete.

A mi nemzedékünk életében volt már egy grandiózus politikai temetés: Rajk Lászlóé és társaié, 1956-ban, a „soha többé” jegyében. Megrendítő élmény, egyidejűleg záró- és nyitóakkord volt az is, a „klaszikus sztálinizmus” drámai temetehívása, mégis óriási a tartalmi különbség a kettő között. Rajkék, noha őket is potenciális ellenfelekként hurcolták a bitóra, végül is csupán a rendszer szomorú áldozatai voltak, önálló eszmék nélkül. Nevüket senki nem tűzte zászlóra.

Nagy Imre és társai ezzel szemben egy többéves eszmei küzdelem és az 1956-os heroikus kísérlet elesettjei, mártírjai. Rajkék holttestét a gödöllői erdőben rejtették el; Nagy Imréket még holtukban sem engedték ki a börtönből: a Gyűjtőfogház egyik zárt udvarán földelték el őket, és csak majd három év után vitték át koporsóikat a „szabad” 301-es parcellába.

Rajkék rehabilitációja annak beismerését jelentette, hogy ártatlanok voltak, egyszerűen nem követték el a rájuk sült és általuk is elismert bűntetteket. Nagy Imréék „ügyében” viszont nem csupán jogi vagy akár politikai rehabilitációról van szó: erre valójában a rendszernek és az MSZMP-nek van szüksége, hogy kilábalhasson jelenlegi válságából. Ami ma a 31 év előtt kivégzettekkel történik, az jóval több rehabilitációnál, az igazságuk tényleges elismerése, szemben az őket vádló, perbe fogató és kivégeztető hatalom igazságával, mégpedig politikai és erkölcsi értelemben egyaránt.

Harmincegy évvel ezelőtt Sztálin és Rákosi utódai és neveltjei úgy képzelték, hogy ezzel a véres ítélettel végképp pontot tehetnek egy sokéves küzdelemre, s gyökerestől kitéphetik és eltaposhatják az úgynevezett szocialista táboron és részben a nemzetközi kommunista mozgalmon belül jelentkező veszedelmes, demokratikus és nemzeti törekvéseket.

A Nagy Imre-pernek, rendezői szándéka szerint, az általános megfélemlítésen és a Kádár-rendszer ön-legitimálásán túlmenően, többrendbeli célja, funkciója volt.

Ez a per mindenekelőtt az 1956-os forradalom pere volt. Sőt: ez volt a pere ennek a forradalomnak, mert a sok-sok egyéb, többnyire hasonlóan véres politikai, „szervezkedési”, katonai „zendülési” pertől eltérően ez nem egyes mozzanatok, cselekményeket vagy éppen kilengéseket torolt meg. Ez maga a forradalom és annak lényege, a demokratikus többpártrendszerhez, a gondolat- és sajtószabadsághoz való visszatérés és a semlegesség kimondása ellen irányult, ennek „elkövetőit” nyilvánította bűnösnek, ezeket a veszedelmes lépéseket kívánta egyszer s mindenkorra megbélyegezni, hogy tőlük örökre elvegye a szovjet-blokk minden országának és alattvalójának kedvét.

A Nagy Imre-per egyben az akkor revizionizmusnak nevezett reformkommunizmus pere volt. Éspedig méltán. Vádlottainak többsége — első sorban maga Nagy Imre, de mellette Gimes Miklós, Vársárhelyi Miklós, Szilágyi József és Jánosi Ferenc is — a nemzetközileg is legelső tudatos kommunista reformkísérlet kezdeményezői és védelmezői közé tartoztak, az egész nemzetközi és hazai sztálinista rendszer elszánt, aktív ellenfelei és egy szélesedő értelmiségi mozgalom vezető egyéniségei voltak. 1953 és 56 közötti tevékenységük elsőrendű szerepet játszott a Rákosi-rendszer megingatásában, s egy nemzetibb, emberibb és ésszerűbb szocialista rend lehetőségébe vetett remény felkeltésében. A kemény kommunista hatalom és egypárti uralom fanatikusan az effajta reformeszméktől is örökre el akarták venni alattvalóik kedvét.

Végül ezt a pert a demokratikus nemzeti összefogás elleni pernek nevezzük. Azt akarta megtorolni, hogy akadhatnak régi kommunisták, mint Nagy, Losonczy, Donáth, Kopácsi, Maléter és mások, akik a népfelkelés szétlövése helyett képesek voltak a zsarnokság ellen felkelt nép oldalára állni, megállapodásra jutni a spontánul alakult felkelő csoportokkal, és koalícióra lépni az újjáalakult Szociáldemokrata Párt, Kisgazdapárt és Petőfi Párt vezető képviselőivel, a demokratikusabb kibontakozás érdekében.

A per vádlottainak összeválogatása is ezt a hármas koncepciót tükrözte.

Akik hiányoztak ebből a csoportból, azok persze éppen a forradalom központi figurái, hősei voltak: a pesti srákok, a többnyire fiatal, „névtelen” felkelők és vezetőik, mint például Angyal István vagy Bárány János, másfelől olyan régebbi, a hosszú mellőzöttségéből visszatért politikusok, mint Bibó István, B. Szabó István vagy Szigethy Attila. De a közös sors, a közös börtön vagy a közös temetői parcella végül erre az összetarto-

zásra is ráütötte a pecsétet. Így vált teljessé a meghurcoltak és letiportak nemzeti egysége. A több száz kivégzett „névtelen” áldozatot ma egy hatodik, üres koporsó fogja jelképesen képviselni a Hősök terén és a temetőben.